

BÀI 27

ĐI BỘ NGOA DU

(Trích *Ê-min hay Về giáo dục*)

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS hiểu rõ đây là một văn bản mang tính chất nghị luận với cách lập luận chặt chẽ, có sức thuyết phục ; tác giả lại là nhà văn, bài này trích trong một tiểu thuyết, nên các lí lẽ luôn hoà quyện với thực tiễn cuộc sống của riêng ông, khiến văn bản nghị luận không những sinh động, mà qua đó ta còn thấy được ông là một con người giản dị, quý trọng tự do và yêu thiên nhiên.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Giảng bài *Đi bộ ngao du* nhằm mục đích trước hết giúp HS hiểu rõ đây là một bài văn nghị luận với cách lập luận và các lí lẽ chặt chẽ, có sức thuyết phục. Vì vậy, chúng ta không cần thiết phải cho HS biết nhiều thông tin về tác giả và tác phẩm, trừ vài chi tiết như đã nêu ở chú thích trong SGK.

2. Chúng tôi cung cấp thêm một số tư liệu chỉ để GV tham khảo :

Ru-xô (1712 – 1778) là nhà văn Pháp, mồ côi mẹ từ sớm, cha là thợ đồng hồ. Thời thơ ấu, ông chỉ được đi học vài năm, từ năm 12 đến năm 14 tuổi, sau đó chuyển sang học nghề thợ chạm, bị chủ xưởng chửi mắng, đánh đập, nên bỏ đi tìm cuộc sống tự do, lang thang nhiều nơi, trải qua nhiều nghề để kiếm ăn như làm đầy tớ, làm gia sư, dạy âm nhạc,... trước khi trở thành nhà triết học, nhà văn nổi tiếng. Ru-xô viết *Luận văn khoa học và nghệ thuật* (1750), *Luận về sự bất bình đẳng* (1755), tiểu thuyết *Giuy-li hay Nàng Hê-lô-i-dơ mới* (1761), tiểu thuyết *Ê-min hay Về giáo dục* (1762), *Những mơ mộng của một người dạo chơi cô độc* (1772 – 1778)... Luận điểm triết học bao trùm nhiều tác phẩm chính của Ru-xô là sự đối lập giữa con người tự nhiên và con người xã hội. Theo ông, khi mới ở trong bàn tay tạo hoá đi ra, con người lương thiện, tự do và sung sướng ; xã hội làm cho con người trở thành độc ác, nô lệ và khổ cực. Xã hội phong kiến Pháp thế kỉ XVIII đàn áp những tư tưởng tiến bộ của ông ; ông bị truy nã khắp nơi. Mười một năm sau khi Ru-xô qua đời, cách mạng 1789 đánh đổ chế độ phong kiến. Tượng bán thân của Ru-xô và tượng bán thân của Von-te (Voltaire, 1694 – 1778) được chính phủ cách mạng trân trọng đặt trong phòng họp của Hội nghị Quốc ước (Quốc hội).

Ê-min hay Về giáo dục là một thiên "luận văn – tiểu thuyết" nội dung đề cập đến việc giáo dục một em bé từ khi mới ra đời cho đến lúc khôn lớn. Nhà văn tưởng tượng em bé đó tên là Ê-min và thầy giáo – gia sư đảm nhiệm công việc giáo dục là bản thân ông. Tác phẩm chia thành 5 quyển tương ứng với 5 giai đoạn liên tiếp của quá trình giáo dục. Giai đoạn thứ nhất bắt đầu từ khi em bé mới sinh đến khoảng hai, ba tuổi ; nhiệm vụ giáo dục là làm sao cho cơ thể em được phát triển theo tự nhiên. Giai đoạn thứ hai kể từ khi Ê-min lên bốn, lên năm đến khi 12 tuổi ; đây là giai đoạn giáo dục cho Ê-min một số nhận thức bước đầu, song giáo dục nhẹ nhàng, không gò bó. Tiếp đó là giai đoạn thứ ba kéo dài khoảng ba năm, Ê-min được trang bị một số kiến thức khoa học thật hữu ích, nhưng không phải học tập trong sách vở trừu tượng mà trong thực tiễn sinh

động của cuộc đời và thiên nhiên ; năm 15 tuổi, Ê-min học một nghề lao động chân tay, gia sư hướng cho em học nghề thợ mộc. Từ năm 16 đến năm 20 tuổi là giai đoạn thứ tư, Ê-min được giáo dục về đạo đức và tôn giáo. Sang đến quyển cuối cùng, Ê-min đã trưởng thành. Ru-xô bố trí cho Ê-min "tình cờ" gặp gỡ Xô-phi, một cô gái nết na được giáo dục từ tấm bé theo những nguyên tắc tương tự như đối với Ê-min. Hai người yêu nhau. Trước khi cưới, Ê-min đi du lịch hai năm để cho đạo đức và nghị lực được thử thách và cũng là để có dịp được hiểu biết thêm về xã hội rộng lớn.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Giới thiệu bài.

Trước khi tổ chức cho HS đọc văn bản, chúng ta nhấn mạnh đây là một bài văn mang tính chất nghị luận ; HS trước hết cần theo dõi cách lập luận và các lí lẽ được tổ chức chặt chẽ và có sức thuyết phục ra sao để hiểu rõ những đặc điểm của một bài văn nghị luận. Bài này lại trích trong tiểu thuyết *Ê-min hay Về giáo dục* của nhà văn Pháp Ru-xô ở thế kỉ XVIII, nên tính chất nghị luận ở đây mang những sắc thái đặc thù. (Có thể nhắc hoặc hỏi HS đã từng được học các nhà văn Pháp nào.)

Hoạt động 2. Hướng dẫn đọc văn bản và tìm hiểu chú thích.

– Cho 3 HS lần lượt đọc 3 đoạn của văn bản.

– Lưu ý đọc kĩ chú thích (★) và các chú thích 1, 4, 5, 7, 9, 14, 15 và 17.

Hoạt động 3. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản.

1. Đây là bước thực hiện của thầy và trò trên lớp tương ứng với câu 1 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK nhằm giúp HS nắm được khái quát ba luận điểm chính của Ru-xô. Chúng ta có thể ghi đề mục là *Các luận điểm chính*. Bài này gồm ba đoạn, mỗi đoạn là một luận điểm chính.

a) Giúp HS tìm ra luận điểm chính ở đoạn thứ nhất : Đi bộ ngao du thì ta hoàn toàn được tự do, tùy theo ý thích, không bị lệ thuộc vào bất cứ ai (gã phu trạm), bất cứ cái gì (giờ giấc, xe ngựa, đường sá,...). HS liệt kê theo một trật tự nào đấy các lí lẽ cụ thể tác giả nêu lên để chứng minh cho lập luận này.

Sang đoạn thứ hai, HS tìm ra luận điểm chính : Đi bộ ngao du thì ta sẽ có dịp trau dồi vốn tri thức của ta. HS cũng sẽ liệt kê các lí lẽ cụ thể liên quan đến nông nghiệp, tự nhiên học.

Đến đoạn cuối, luận điểm chính của Ru-xô là đi bộ ngao du có tác dụng tốt đến sức khoẻ (lí lẽ cụ thể) và tinh thần (lí lẽ cụ thể).

b) Qua các bước vừa trình bày, ta hướng dẫn HS đi từ cái chung (luận điểm chính) đến các chi tiết (lí lẽ cụ thể). Ta cũng có thể tiến hành theo cách ngược lại, giúp HS xuất phát từ những lí lẽ cụ thể để khái quát lên thành từng luận điểm chính.

Cuối cùng, ta có thể đề nghị HS từ ba luận điểm chính ấy thử đề xuất một cái nhan đề cho bài văn nghị luận này chính xác hơn cái nhan đề có phần chung chung : *Đi bộ ngao du*. Phải chăng nhan đề đó có thể là : "Lợi ích của đi bộ ngao du" ?

2. Đây là bước thực hiện của thầy và trò trên lớp tương ứng với câu 2 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK nhằm tìm hiểu trật tự sắp xếp các luận điểm của Ru-xô. Chúng ta có thể ghi đề mục là *Trật tự các luận điểm*.

a) HS có thể đưa ra những cách sắp xếp với lí lẽ khác nhau. Vì là những HS còn nhỏ tuổi nên có thể số khá đông muốn đưa lập luận thứ ba lên trước ; một số khác có thể lại cho là lập luận thứ hai quan trọng hơn. Cũng có khả năng nhiều HS suy nghĩ theo kiểu dựa dẫm và tán thành cách sắp xếp của tác giả. GV không nên kết luận ai đúng ai sai.

b) Chúng ta giải thích cho HS : Đối với Ru-xô, tự do là mục tiêu quan trọng hàng đầu. Ông luôn luôn khao khát tự do. Ông cảm thấy tự do quý giá như thế nào từ khi còn nhỏ tuổi bị chủ xưởng chửi mắng, đánh đập rồi lại phải đi ở cho người ta để kiếm ăn (dẫn chứng lấy ở mục *Những điều cần lưu ý*). Suốt đời ông đấu tranh cho tự do, chống lại chế độ phong kiến (dẫn chứng lấy ở mục *Những điều cần lưu ý*).

Ru-xô lại là người thuở nhỏ hầu như không được học hành (dẫn chứng). Ông rất khao khát kiến thức, cả đời ông phải nỗ lực tự học. Có lẽ vì thế nên lập luận trau dồi vốn tri thức, không phải trong sách vở mà từ thực tiễn sinh động của thiên nhiên, được ông xếp ở vị trí thứ hai trong số các lợi ích của đi bộ ngao du.

3. Đây là bước tiến hành của thầy và trò trên lớp tương ứng với câu 3 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK nhằm tìm hiểu sự đan xen giữa cái "ta" và cái "tôi" trong bài. Chúng ta có thể ghi đề mục là *Bài văn nghị luận sinh động*.

a) HS khảo sát trong bài văn, ở cả ba đoạn, những chỗ nào tác giả dùng đại từ nhân xưng "ta" (trong nguyên bản tiếng Pháp là "on" – tức "người ta" – điều này không cần nói với HS) và những chỗ nào tác giả xưng "tôi". Tác giả dùng "ta" khi

lí luận chung ; tác giả xưng "tôi" khi nói về những cảm nhận và cuộc sống từng trải của riêng ông.

Cũng có chỗ những trải nghiệm của cái "tôi" riêng tư ấy được thể hiện dưới dạng kể chuyện về Ê-min, người học trò của ông, tuy rằng Ê-min chỉ là một người học trò do ông tưởng tượng ra mà thôi.

b) Nhờ sự xen kẽ giữa lí luận trừu tượng (gắn với "ta") và những trải nghiệm của cá nhân tác giả (gắn với "tôi") nên áng văn nghị luận này không khô khan mà rất sinh động.

4. Đây là bước hoạt động của thầy và trò trên lớp tương ứng với câu 4 *Đọc – hiểu văn bản* trong SGK nhằm rút ra những hiểu biết về tác giả Ru-xô thông qua bài văn. Chúng ta có thể ghi đề mục là *Bóng dáng nhà văn*. Chỉ tìm bóng dáng tác giả hiện lên qua các chi tiết trong bài văn nghị luận này.

– HS chỉ cần nhặt ra một số chi tiết liên quan đã được nhắc đến ở các hoạt động trước : Ru-xô là một con người giản dị (dẫn chứng), quý trọng tự do (dẫn chứng) và yêu thiên nhiên (núi sông, đồng ruộng, cây cối, hoa lá – không thấy ông nói đến các loài vật).

– Đây là bóng dáng tinh thần của Ru-xô. Bóng dáng ấy hiện lên khá đậm nét trong bài *Đi bộ ngao du* và đó là nét đặc biệt của bài văn nghị luận này.

5. Tổng kết : Theo gợi ý ở bài 18.